

Оксана Кваша

докторка юридичних наук, професорка,
заслужена юристка України,
вчений секретар Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9832-6070>
ookvasha@gmail.com

УДК 343.32

РОДОВИЙ ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ РОЗДІЛУ І ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ДЕРЖАВА & НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

*Ми б'ємося за те, чому нема ціни
у всьому світі, – за Батьківщину.
О. Довженко “Україна в огні”*

АНОТАЦІЯ. Розв'язана у 2014 р. Росією проти України так звана гібридна війна, яка 24 лютого 2022 р. переросла у повномасштабну і триває досі, актуалізувала не лише проблему вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства, а й перегляд усталених у юридичній науці понять і підходів. Насамперед ідеться про кримінально-правову охорону основ національної безпеки України.

Метою статті є встановлення родового об'єкта злочинів розділу І “Злочини проти основ національної безпеки України” Особливої частини Кримінального кодексу України (КК України).

Зроблено висновок, що Стратегія національної безпеки України на сучасному етапі повинна реалізовуватися за принципом “безпека держави – безпека людини”, а сама безпека є поняттям, що уособлює всі найважливіші людські цінності – життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність. Констатовано, що загальний об'єкт кримінально-правової охорони втілено у тріаді “державна – суспільство – людина”, якій неповною мірою відповідає сучасна назва розділу І Особливої частини КК України. Із багатьох визначень національної безпеки найбільш вдалим є ті, в основі яких лежить поняття “стан захищеності”. Атрибути української державності є пріоритетними в контексті кримінально-правового захисту, бо їхня вразливість, незахищеність створює загрози для кожної людини зокрема й українського суспільства загалом.

Підтримано пропозиції вчених на законодавчому рівні адекватно оцінити ступінь суспільної небезпеки колабораційної діяльності та внести зміни до санкцій частин 1 та 2 ст. 111¹ КК України в частині включення до них основного покарання у виді позбавлення волі. Не слід применшувати значення держави як об'єкта кримінально-правової охорони, оскільки незахищена держава не здатна захистити

права і свободи своїх громадян, гарантовані Конституцією. Відповідно, запропонована зміна назви розділу І Особливої частини КК України на “Злочини проти держави”, в якому запропоновано передбачити кримінальну відповідальність за створення і діяльність злочинної організації антидержавної спрямованості. Визначення підстав та умов криміналізації такого діяння потребує подальшого наукового обґрунтування й осмислення.

Ключові слова: національна безпека; безпека держави; держава; злочинна організація; терористична організація; об'єкт кримінально-правової охорони; антидержавна спрямованість.

Розв'язана у 2014 р. Росією проти України так звана гібридна війна, яка 24 лютого 2022 р. переросла у повномасштабну і триває досі, актуалізувала не лише проблему вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства, а й перегляд усталених у юридичній науці понять і підходів. Насамперед ідеться про кримінально-правову охорону основ національної безпеки. Так, кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень проти національної безпеки України за період січень–жовтень 2022 р. становить 18 748¹.

[З 24 лютого] російсько-терористичні війська неодноразово порушували і продовжують порушувати положення гуманітарного права, скоюють воєнні злочини, а саме вбивства військовополонених і цивільних осіб, зґвалтування жінок та дітей, масове знищення житлових помешкань разом із людьми, знищення медичних, освітніх і культурних закладів та установ, примусове вивезення цивільних громадян на територію супротивника, утворення концентраційних (фільтраційних) таборів, викрадення без суду та катування громадян України².

Верховна Рада України оперативно відреагувала на початок повномасштабного вторгнення й оновила кримінальне законодавство в частині відповідальності за злочини проти основ національної безпеки, воєнні кримінальні правопорушення тощо. Очевидно, що не лише законодавець, а й кожен вітчизняний науковець у галузі кримінальної юстиції постав перед потребою певної ревізії своїх наукових здобутків і перспектив на майбутнє. Попереду надзвичайно кропітка робота як науковців, так і практиків щодо розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності винних у вчиненні воєнних і міжнародних злочинів, однак наша увага сьогодні прикута до першого в усіх сенсах розділу Особливої

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (Офіс Генерального прокурора України) <<https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravorogushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>> (дата звернення: 11.11.2022).

² Підберезних, ‘Адміністративно-правове забезпечення національної безпеки: порівняльно-правовий аналіз’ (дис д-ра юрид наук, 2022) 355.

частини Кримінального кодексу України (далі – КК України)³ “Злочини проти основ національної безпеки України”.

Головний обов’язок Української держави – це утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Цей імператив зазнав фіаско в умовах російсько-української війни. Не вдалося захистити фундаментальні державні цінності, як то конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, і, як результат – брутальне порушення окупантами прав і свобод громадян України.

Метою дослідження є встановлення родового об’єкта злочинів, розміщених у розділі I Особливої частини КК України “Злочини проти основ національної безпеки України”.

Насамперед слід звернути увагу на те, що цей розділ – єдиний в Особливій частині КК України, назва якого не зазнала змін із набранням чинності Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень”⁴. У назві залишився термін “злочини”, тоді як у назвах інших розділів тепер – “кримінальні правопорушення”. І хоча у новелі, передбаченій у ст. 111¹ “Колабораційна діяльність”, у частинах 1 та 2 встановлено відповідальність за кримінальні проступки, слід ставити питання не про зміну назви аналізованого розділу на “Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України”, а про адекватну оцінку законодавцем ступеня суспільної небезпечності колабораційної діяльності і необхідність зміни відповідних санкцій цієї статті в частині включення до них основного покарання у виді позбавлення волі. На цьому наголошують й інші вчені, зокрема, З. Загиней-Заболотенко:

<...> у санкціях частин 1 та 2 ст. 111¹ КК України позбавлення права слід передбачити як додаткове обов’язкове покарання, що гарантуватиме високу ймовірність його призначення засудженим за відповідні форми колабораційної діяльності⁵.

Після ухвалення у 2001 р. чинного нині КК України дискутувалося питання про обґрунтованість розташування розділу I “Злочини проти основ національної безпеки” на початку Особливої частини КК України. Загальновідомо, що під час обговорення проекту кодексу пропози-

³ Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III <<https://zakon.rada.gov.ua/gada/show/2341-14#Text>> (дата звернення: 11.11.2022).

⁴ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 20 грудня 2019 р. № 2617-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>> (дата звернення: 14.11.2022).

⁵ З. Загиней-Заболотенко, ‘Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне покарання за окремі форми колабораційної діяльності’ (2022) 5 Юридичний науковий електронний журнал 482.

ції були різні – від акценту на інтересах держави до пріоритету захисту життя та здоров'я особи. Обраний законодавцем варіант фахівці критикували як радянський рудимент, негативна тенденція, що властива авторитарним недемократичним державам. Оскільки найвищою соціальною цінністю в Україні визнаються 'людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека' (ст. 3 Конституції України)⁶, то пріоритетне місце так званих державних злочинів (у редакції Кримінального кодексу Української РСР 1960 року (далі – КК УРСР)) суперечить Конституції України, міжнародним договорам, ратифікованим Україною, інтересам громадянського суспільства тощо.

О. Дудоров і М. Хавронюк, нагадуючи про цитовані нами вище положення Конституції України, акцентують увагу на тому, що утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, і за таких обставин норми про злочини проти людини та її прав повинні були б мати першість в Особливій частині КК України⁷. Однак далі вчені все ж аргументують обґрунтованість "першості" злочинів проти основ національної безпеки України тим, що призначення цього розділу є "більш значущим, ніж *просто захист інтересів держави*" (курсив наш. – О. К.). Погоджуючись загалом із позицією вчених, критично оцінюємо певне применшення значення держави як об'єкта кримінально-правової охорони. Головний *інтерес України як соціальної і правової держави* – забезпечення прав людини. Незахищена держава не здатна захистити права і свободи своїх громадян, гарантовані Конституцією України, що сьогодні і відбувається у багатьох українських містах і селах. Так, у Стратегії національної безпеки України основними цілями визнано, зокрема, такі:

*<...> мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави <...> тощо*⁸ (курсив наш. – О. К.).

Отже, пріоритетною метою стратегії національної безпеки є саме безпека держави.

У Великій українській юридичній енциклопедії наголошено на тому, що розміщення норм про відповідальність за злочини проти основ національної безпеки на початку Особливої частини КК України вказує

⁶ Конституція України: Закон України від 29 червня 1996 р. № 254к/96-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення: 13.10.2022).

⁷ О. Дудоров, М. Хавронюк, *Кримінальне право: навчальний посібник* (Вайте 2014) 36.

⁸ Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>> (дата звернення: 13.11.2022).

на їх особливу небезпечність для суспільства і держави⁹. Підтримуючи такий підхід, вважаємо за необхідне зробити уточнення – “особливу небезпечність для людини, суспільства і держави”, адже не можна не погодитись із вченими у тому, що кримінальні закони є одними з механізмів забезпечення безпеки людини та держави¹⁰.

Отже, з ухваленням чинного КК України дискусія велась, по суті, у площині пріоритетності об'єктів у тріаді “людина – суспільство – держава”. Поява в КК України нового родового об'єкта, яким є основи національної безпеки, дало змогу значно зменшити гостроту цієї дискусії, тому що цей об'єкт акумулює в собі все найбільш соціально значуще із зазначеної тріади¹¹. З одного боку, слід погодитись із М. Рубашенком у тому, що чинна назва акумулює тріаду “людина – суспільство – держава”, а з другого – ця тріада є об'єктом охорони усього КК України, тобто так званім загальним об'єктом кримінально-правової охорони. Державні ж цінності вважаємо пріоритетними в контексті кримінально-правової охорони, оскільки їхня вразливість і незахищеність обумовлюють загрози і становлять небезпеку для кожної людини зокрема й українського суспільства загалом.

Водночас слід визнати, що ключовим у формулюванні “основи національної безпеки” є термін “безпека”, який у цитованому вище у ст. 3 Конституції України переліку найвищих соціальних цінностей розташований на останньому місці. На нашу думку, безпека є поняттям, що уособлює всі найважливіші людські цінності – життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність... Семантичне значення поняття “безпека” – стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує¹². У сучасному глобалізованому та мілітаризованому світі не можна уявити собі стан людини чи держави, яким нічого не загрожує. Інша річ, що від цих загроз повинен бути створений надійний, ефективний захист. Тому з-поміж багатьох визначень національної безпеки найбільш вдалим вважаємо такі, в основі яких лежить поняття “стан захищеності” – державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів України від реальних і потенційних загроз воєнного характеру¹³. Так, і у Національ-

⁹ Велика українська юридична енциклопедія, т 17: Кримінальне право (Тацій В голова редкол, Борисов В (заст голови) та ін, Нац акад прав наук України, Ін-т держави і права ім В М Корецького НАН України, Нац юрид ун-т ім Ярослава Мудрого, Право 2017) 327.

¹⁰ В Туляков, ‘Aquis communitate та кримінально-правові розвідки: шляхи піднесення до ідеалу’ в Українська кримінальна юстиція в умовах війни: матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (ЛьвДУВС 2022) 237.

¹¹ М Рубашенко, Кримінальна відповідальність за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (Право 2016) 22.

¹² Новий тлумачний словник української мови, т 1 (Яременко В, Сліпушко О уклад, АКОНІТ 2008) 83.

¹³ М Туркот, ‘Функціонування воєнної організації України в умовах законодавчих змін’ в Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Право 2018) 448.

ній доповіді Національної академії наук України за 2022 р. національна безпека визначається як ‘стан захищеності ідентичності країни та самого її існування, реалізації її національних інтересів’¹⁴.

Автор докторського дослідження злочинів, передбачених розділом І Особливої частини КК України, Р. Чорний, формулює таке їх поняття:

<...> суспільно небезпечні, винні діяння (дії або бездіяльність), які заподіюють шкоду або створюють загрозу заподіяння такої шкоди безпеці держави в політичній, воєнній, економічній, соціальній, гуманітарній, науко-технологічній, екологічній, інформаційній та інших сферах, вчинені суб'єктом злочину¹⁵.

Відповідно, родовим об'єктом вказаних злочинів визначено охоронювані кримінальним законом суспільні відносини щодо ‘забезпечення безпеки держави у вказаних сферах національної безпеки’ (курсив наш. – О. К.)¹⁶. Автор провів фундаментальне дослідження, однак запропоновані поняття призводять до надто широкого розуміння об'єкта аналізованих злочинів, за якого цей розділ охоплює чи не всі суспільні відносини, які є об'єктом інших розділів Особливої частини КК України. Водночас учений пропонує зміну назви аналізованого розділу на “Злочини проти безпеки держави”. Очевидно, що зміна назви необхідна, але при цьому, на нашу думку, доцільно відмовитися від терміна “безпека”, який повторюється в Особливій частині КК України у назвах багатьох розділів.

Крім того, родовий об'єкт злочинів не може дорівнювати загальному об'єкту кримінально-правової охорони. Хоча аналізована назва містить ще один термін “основи”. Що законодавець вклав у це поняття? “Основа” має розгалужене семантичне значення, однак у контексті нашого дослідження – це ‘те, на чому що-небудь ґрунтується, базується; база, ядро, осердя, серцевина, головна складова частина чого-небудь’¹⁷. На чому ж ґрунтується національна безпека? Очевидно, що це ті головні цінності держави, захищеність яких гарантує безпеку суспільства і кожної людини. Основи національної безпеки – це атрибути української державності (атрибут – ‘суттєва, невід’ємна властивість предмета або явища’¹⁸): суверенітет, недоторканність кордонів, територіальна цілісність тощо. Ці цінності є ядром безпеки будь-якої держави.

¹⁴ Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь (Пирожков С, Майборода О, Хамітов Н, Головаха Є, Дембіцький С, Смолій В, Скрипнюк О, Стоєцький С ред кол, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім І Ф Кураса НАН України, 2022) 16.

¹⁵ Р Чорний, Злочини проти основ національної безпеки за кримінальним правом України (Хмельницький університет управління та права 2018) 469.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Новий тлумачний словник української мови, т 2 (Яременко В, Сліпущко О уклад, АКОНІТ 2008) 491.

¹⁸ Новий тлумачний словник української мови, т 1 (н 12) 47.

Потребує також розгляду питання: “Чи охоплює аналізований розділ усі можливі злочинні посягання на безпеку держави?”. З початку агресії Росії проти нашої держави, очевидно, що ні. Доречно звернутися до норм КК УРСР. В Особливій частині цього Кодексу, так само як і у чинному КК України, відповідальність за “Злочини проти держави” було закріплено у першій главі. Слід звернути увагу на структуру останнього, яка складалася із двох частин “Особливо небезпечні злочини проти держави” та “Інші злочини проти держави”. До першої частини було віднесено, зокрема, такий злочин, як “Терористичний акт”, який розглядався на той час як вбивство або тяжке тілесне ушкодження державного чи громадського діяча або представника влади, вчинене у зв’язку з його державною чи громадською діяльністю, з метою підризу або послаблення радянської влади. У 1989 р. до цієї глави КК була включена також ст. 62¹ “Заклики до вчинення злочинів проти держави”, у якій каралися публічні заклики до зради Батьківщини, вчинення терористичного акту або диверсії (виключена на підставі Закону від 17 червня 1992 р.). Отже, за своєю сутністю терористичні злочини законодавцем було віднесено до особливо небезпечних злочинів проти держави (за чинним КК України – проти основ національної безпеки). Тоді як у чинному КК України терористичні злочини розміщені в розділі “Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки”. Цей історичний дискурс важливий, урахувавши складнощі кваліфікації дій учасників терористичних організацій так званих Донецької Народної Республіки (далі – ДНР) і Луганської Народної Республіки (далі – ЛНР). Неодноразово зверталася увага на невідповідність суті терористичних організацій “ДНР” і “ЛНР” кримінально-правовим ознакам таких організацій¹⁹. Водночас частина судів “ЛНР” та “ДНР” все ж таки визнала їх терористичними організаціями, що, знову ж таки, створює правову колізію у зв’язку з відсутністю єдиного підходу до зазначеного питання²⁰. Нова українська правова реальність – це діяльність на території нашої держави терористичних організацій, які мають на меті заподіяння шкоди Українській державі.

Недарма і сучасні дослідники відзначають, що до системи злочинів проти основ національної безпеки України варто відносити і масові заворушення (ст. 294), і терористичний акт (ст. 258 КК України)²¹. Є. Письменський вважає за необхідне враховувати, що в окремих випадках спри-

¹⁹ Див.: О Кваша, ‘Вдосконалення законодавства у сфері протидії організованим формам злочинності: ілюзії та реальність’ (2021) 32 *Правова держава* 394–403; О Кваша, ‘Реалізація особою права на необхідну оборону (в контексті захисту національної безпеки України)’ в *Проблеми підвищення ефективності кримінальної юстиції: колективна монографія* (Шемшученко Ю, Бошицький Ю ред, Ліра-К 2021) 52–110.

²⁰ К Кіневич, ‘Протидія служби безпеки України злочину, передбаченому статтею 258³ КК України’ в *Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матеріали II Міжнародної наук.-практ. конф.* (Національна академія прокуратури України 2018) 88.

²¹ О Чуваков, *Злочини проти основ національної безпеки України: проблеми кримінально-правової теорії і практики* (Фенікс 2017) 141.

яння діяльності терористичної організації є одним зі способів вчинення діяння, яке визначається як колабораціоністське, становить тим самим посягання на національну безпеку держави, охоплюючи громадську безпеку як її складову²². При такому підході діяльність учасників “ДНР” і “ЛНР” охоплюється нормами розділу I Особливої частини КК України. І. Серкевич у своїй статті із красномовною назвою “Терористичний акт як злочин проти громадської та національної безпеки” зауважує:

<...> саме з урахуванням особливостей здійснюваної ззовні політики державного тероризму, інформаційно-психологічних чинників її забезпечення, регіональної специфіки організації злочинних угруповань необхідно підходити до кримінально-правової характеристики терористичного акту як злочинного посягання не лише на громадську, а й на національну безпеку країни²³.

Окреслена ситуація обумовлена і тим, що терористична організація у вітчизняному законодавстві не має чіткого визначення. Тобто законодавець питання специфіки терористичної організації залишив відкритим. У Законі України “Про боротьбу з тероризмом” терористична організація визначена як

стійке об'єднання *трьох і більше осіб*, яке створене з метою здійснення *терористичної діяльності*, у межах якого здійснено розподіл функцій, встановлено певні правила поведінки, обов'язкові для цих осіб під час підготовки і вчинення терористичних актів²⁴ (курсив наш. – О. К.).

Ключовим для розуміння специфіки терористичної організації є поняття терористичної діяльності. Його чіткого визначення теж немає. А. Вознюк відзначає:

<...> терористичні організації створюються для вчинення діянь, передбачених ч. 1–3 ст. 258 КК, а також інших злочинів терористичної спрямованості, тобто діянь, спрямованих на залякування населення з метою спонукання держави, міжнародної організації, фізичної чи юридичної особи до прийняття чи відмови від прийняття будь-якого рішення. Причому злочини терористичного спрямування відрізняються від інших спорід-

²² Є Письменський, *Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти): науковий нарис* (Северодонецьк 2020) 104.

²³ І Серкевич, ‘Терористичний акт як злочин проти громадської та національної безпеки’ в *Теорія кримінально-правової кваліфікації як феномен української кримінально-правової доктрини: тези доп. та повід. учасників наук.-практ. конф.* (АртЕк 2016) 162–5.

²⁴ Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>> (дата звернення: 11.11.2022).

нених злочинів саме фактором цілеспрямованого залякування населення як засобу досягнення поставленої мети²⁵ (курсив наш. – О. К.)

Водночас питання мети утворень на кшталт “ДНР” та “ЛНР”, яка і визначає специфіку та вид злочинної організації, залишається відкритим.

У цьому контексті доречно згадати Закон про кримінальне право Ізраїлю (все частіше проводяться паралелі між ситуацією у цій державі та українськими реаліями), де поняття терористичної організації визначено в ст. 91 як ‘організація, мета й діяльність якої спрямовані на повалення держави або на заподіяння шкоди її безпеці чи безпеці її жителів або євреїв в інших державах’²⁶. Сутність такого розуміння терористичної організації є прийнятною і щодо діяльності так званих “ДНР” і “ЛНР”.

Після початку повномасштабного вторгнення в Україну російського агресора у Законі України “Про боротьбу з тероризмом” поняття терористичної діяльності як ‘діяльності, яка охоплює: планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів, підбурювання до вчинення терористичних актів’ доповнено словосполученням ‘пропаганду російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України’²⁷. У цьому контексті доречно згадати, що Росію державою-терористом визнала Верховна Рада України, а серед міжнародних інституцій першою – Парламентська Асамблея Ради Європи. Це відбувається на тлі продовження систематичних терористичних атак із боку Росії на об’єкти критичної інфраструктури українських міст.

В. Навроцький справедливо зазначає:

Злочини, вчинювані в ході планування, підготовки та розв’язування агресивної війни проти України (починаючи, принаймні, з лютого 2014 р.) та ведення агресивної війни, а також участі у такій війні на стороні держави-агресора, становлять собою злочини, вчинені злочинною організацією в розумінні в ч. 4 ст. 28 КК України²⁸.

Очевидно, йдеться про діяльність злочинної організації, яка має на меті знищення української держави й української нації.

Прагнучи удосконалити розділ I Особливої частини КК України, вчені згадують саме про антидержавну спрямованість вчинених злочинів:

²⁵ А Вознюк, ‘Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за створення злочинних об’єднань та участь у них як посягання на громадську безпеку’ (дис д-ра юрид наук, 2018) 560.

²⁶ Закон об уголовном праве Израиля. Постатейный перевод с иврита на русский язык (Дорфман М пер и предисл, Юрид центр Пресс 2010).

²⁷ Про боротьбу з тероризмом (н 24).

²⁸ В Навроцький, ‘Конструкція кримінальної відповідальності рф, її очільників та їх клеветів за напад на Україну’ в Українська кримінальна юстиція в умовах війни: матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (ЛьвДУВС 2022) 200–1, 203.

<...> дозволять підсилити міри кримінальної репресії щодо розглянутих у цьому разі антидержавних посягань, а відповідно, переорієнтувати методологічні принципи існуючої кримінальної політики нашої держави в частині жорсткості мір кримінальної репресії з метою локалізації таких антидержавних злочинних проявів у сучасних умовах²⁹.

З огляду на викладене, є сенс розпочати наукове обговорення доцільності законодавчого формулювання в аналізованому розділі КК України такого діяння, як створення та діяльність злочинної організації антидержавної спрямованості.

На нашу думку, з ухваленням у 2001 р. чинного КК України відбулася підміна понять “держава” і “національна безпека”. Для чіткого розмежування понять національної і державної безпеки в контексті визначення родового об'єкта аналізованого розділу пропонуємо відмовитися від терміна “безпека”. Поділяємо позицію вітчизняних учених, що ‘поняття “безпека” фактично набуло значення філософської категорії, оскільки воно охоплює всі належні аспекти життєдіяльності особи, суспільства і держави, а також безпосередньо відіграє в ній визначальну роль’³⁰. Зважаючи на викладені вище аргументи, пропонуємо змінити назву аналізованого розділу на “Злочини проти держави”. Після 24 лютого ще більш очевидним є те, що у Стратегії національної безпеки України, яка затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020 під назвою “Безпека людини – безпека країни”³¹, пріоритетність має бути іншою – “Безпека країни – безпека людини”.

Висновки. Стратегія національної безпеки України на сучасному етапі повинна реалізовуватися за принципом “безпека держави – безпека людини”. Не слід применшувати значення держави як об'єкта кримінально-правової охорони, оскільки незахищена держава не здатна захистити права і свободи своїх громадян, гарантовані Конституцією України. Обґрунтована доцільність зміни назви розділу І Особливої частини КК України на “Злочини проти держави”, у якому доцільно передбачити кримінальну відповідальність за створення і діяльність злочинної організації антидержавної спрямованості, що потребує подальшого наукового обґрунтування.

²⁹ О Чуваков, ‘До питання про вдосконалення кримінально-правового захисту основ національної безпеки України’ в *Кримінальне право в умовах глобалізації суспільних процесів: традиції та новачі: матеріали міжнар. наук.-практ. круглого столу* (Право 2020) 412.

³⁰ М Криштанович, Я Пушак, М Флейчук, В Франчук, *Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення* (Сполом 2020) 15.

³¹ Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n5>> (дата звернення: 11.11.2022).

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Chornyi R, *Zlochyny proty osnov natsionalnoi bezpeky za kryminalnym pravom Ukrainy* (Khmeln universytet upravlinnia ta prava 2018) (in Ukrainian).
2. Chuvakov O, *Zlochyny proty osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy: problemy kryminalno-pravovoi teorii i praktyky* (Feniks 2017) (in Ukrainian).
3. Dudorov O, Khavroniuk M, *Kryminalne pravo: Navchalnyi posibnyk* (Vaite 2014) (in Ukrainian).
4. Kryshchanovych M, Pushak Ya, Fleichuk M, Franchuk V, *Derzhavna polityka zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy: osnovni napriamky ta osoblyvosti zdiisnennia* (Spolom 2020) (in Ukrainian).
5. Pysmenskyi Ye, *Kolaboratsionizm yak suspilno-politychne yavyshe v Ukraini (kryminalno-pravovi aspekty): nauk. narys* (Sievierodonetsk 2020) (in Ukrainian).
6. Rubashchenko M, *Kryminalna vidpovidalnist za posiahannia na terytorialnu tsilisnist i nedotorkannist Ukrainy* (Pravo 2016) (in Ukrainian).

Edited and translated books

7. Kvasha O, 'Realizatsiia osoboiu prava na neobkhidnu oboronu (v konteksti zakhystu natsionalnoi bezpeky Ukrainy)' v *Problemy pidvyshchennia efektyvnosti kryminalnoi yustytzii: kolektyvna monohrafiia* (Shemshuchenko Iu, Boshytskyi Yu red, Lira-K 2021) (in Ukrainian).
8. *Natsionalna stiikist Ukrainy: stratehiia vidpovidi na vyklyky ta vyperedzhennia hibrydnykh zahroz: natsionalna dopovid* (Pyrozhekov S, Maiboroda O, Khamitov N, Holovakha Ye, Dembitskyi S, Smolii V, Skrypniuk O, Stoietskyi S red kol, Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im I F Kurasa NAN Ukrainy, 2022) (in Ukrainian).
9. *Zakon ob ugovolnom prave Izrailja. Postatejnyj perevod s ivrita na russkij jazyk* (Dorfman M per i predisl, Jurid centr Press 2010) (in Russian).

Dictionaries and encyclopaedias

10. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia, t 17: Kryminalne pravo* (Tatsii V holova redkol, Borysov V zast Holovy ta inshi, Nats akad prav nauk Ukrainy, In-t derzhavy i prava im V M Koretskoho NAN Ukrainy, Nats yuryd un-t im Yaroslava Mudroho, Pravo 2017) (in Ukrainian).
11. *Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy, t 1* (Yaremenko V, Slipushko O ukklad, AKONIT 2008) (in Ukrainian).
12. *Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy, t 2* (Yaremenko V, Slipushko O ukklad, AKONIT 2008) (in Ukrainian).

Journal articles

13. Zahynei-Zabolotenko Z, 'Pozbavlennia prava obiiamty pevni posady abo zaimatysia pevnoiu diialnistiu yak osnovne pokarannia za okremi formy kolaboratsiinoi diialnosti' (2022) 5 Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal 482 (in Ukrainian).
14. Kvasha O, 'Vdoskonalennia zakonodavstva u sferi protydii orhanizovanyh formam zlochynnosti: iliuzii ta realnist' (2021) 32 Pravova derzhava 394–403 (in Ukrainian).

Theses

15. Vozniuk A, 'Teoretychni ta praktychni problemy kryminalnoi vidpovidalnosti za stvorennia zlochynnykh ob'iednan ta uchast u nykh yak posiahannia na hromadsku bezpeku' (dys d-ra yuryd nauk, 2018) (in Ukrainian).
16. Pidberezhnykh I, 'Administratyvno-pravove zabezpechennia natsionalnoi bezpeky: porivnialno-pravovyi analiz' (dys d-ra yuryd nauk, 2022) (in Ukrainian).

Conference papers

17. Chuvakov O, 'Do pytannia pro vdoskonalennia kryminalno-pravovoho zakhystu osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy' v *Kryminalne pravo v umovakh hlobalizatsii suspilnykh protsesiv: tradytsii ta novatsii: materialy mizhnar. nauk.-prakt. kruhloho stolu* (Pravo 2020) 412 (in Ukrainian).
18. Kinevych K, 'Protydiia sluzhby bezpeky Ukrainy zlochynu, peredbachenomu stat-teiu 258³ KK Ukrainy' v *Protydiia terorystychnii diialnosti: mizhnarodnyi dosvid i yoho aktualnist dlia Ukrainy: materialy II Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf.* (Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy 2018) 88 (in Ukrainian).
19. Navrotskyi V, 'Konstruktsiia kryminalnoi vidpovidalnosti rf, yii ochilnykiv ta yikh klevretiv za napad na Ukrainu' v *Ukrainska kryminalna yustytisia v umovakh viiny: materialy VIII (XXI) Lvivskoho forumu kryminalnoi yustytisii* (LvDUVS 2022) 200–1, 203 (in Ukrainian).
20. Serkevych I, 'Terorystychnyi akt yak zlochyn proty hromadskoi ta natsionalnoi bezpeky' v *Teoriia kryminalno-pravovoi kvalifikatsii yak fenomen ukrainskoi kryminalno-pravovoi doktryny: tezy dop. ta povid. uchastykiv nauk.-prakt. konf.* (ArtEk 2016) 162–5 (in Ukrainian).
21. Tuliakov V, 'Aquis communautaire ta kryminalno-pravovi rozvidky: shliakhy pidnesen-nia do idealu' v *Ukrainska kryminalna yustytisia v umovakh viiny: materialy VIII (XXI) Lvivskoho forumu kryminalnoi yustytisii* (LvDUVS 2022) 237 (in Ukrainian).
22. Turkot M, 'Funktsionuvannia voiennoi orhanizatsii Ukrainy v umovakh zakonodavchyykh zmin' v *Kryminalno-pravove rehuliuвання ta zabezpechennia yoho efektyv-nosti: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (Pravo 2018) 448 (in Ukrainian).

Oksana Kvasha

GENERIC CRIME OBJECT OF THE FIRST CHAPTER
OF THE SPECIAL PART OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE:
STATE & NATIONAL SECURITY

Abstract. The so-called hybrid war launched by Russia against Ukraine in 2014, which turned into a full-scale war on February 24, 2022, and continues to this day, actualized not only the problem of improving domestic criminal legislation but also the revision of established concepts and approaches in legal science. First of all, it is about the criminal law protection of the foundations of Ukraine's national security.

The purpose of this article is to establish the generic crime object of the first chapter "Crimes against the basic foundations of national security of Ukraine" of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine.

It was concluded that the National Security Strategy of Ukraine at the current stage should be implemented according to the principle "state security – human security", and security itself is a concept that represents all the most important human values – life, health, honor, dignity, inviolability. It has been established that the general object of

Оксана Кваша

criminal law protection is embodied in the triad “state – society – person”, which is not fully matched by the modern name of the first chapter of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine. Among the many definitions of national security, the most successful are those based on the concept of “the state of security”. Attributes of Ukrainian statehood are a priority in the context of criminal law protection because their vulnerability and insecurity create threats for each person and Ukrainian society in general.

There were supported proposals of scientists at the legislative level to adequately assess the degree of social danger of collaborative activity and to amend the sanctions of parts 1 and 2 of Section 111¹ of the Criminal Code in terms of including the main punishment in the form of imprisonment. The importance of the state as an object of criminal law protection should not be underestimated, since an unprotected state is unable to protect the rights and freedoms of its citizens guaranteed by the Constitution. Therefore, it is proposed to change the title of Chapter I of the Special Part of the Criminal Code to “Crimes against the State”, which proposes to provide for criminal liability for the creation and operation of a criminal organization of anti-state orientation. Determining the grounds and conditions for the criminalization of such an act requires further scientific justification and consideration.

KEYWORDS: national security; state security; state; criminal organization; terrorist organization; object of criminal law protection; anti-state orientation.